

2018-08-27

Warszawa, 10.08.2018

dr hab. Sylwia Kulczyk
Wydział Geografii i Studiów Regionalnych
Uniwersytet Warszawski

Recenzja
pracy doktorskiej mgr Joanny Hibner
pt. „Wpływ kolei linowych na strukturę ruchu turystycznego w Tatrach”

Wysokogórskie obszary chronione mają duże znaczenie dla zachowania kluczowych dla funkcjonowania globalnego ekosystemu zasobów przyrodniczych, a jednocześnie są bardzo atrakcyjnym celem turystycznym. Pogodzenie racji ochrony przyrody i potrzeb odwiedzających jest istotnym wyzwaniem dla zarządzających tego typu obszarami. Aby mu sprostać, konieczna jest znajomość preferencji i zachowań turystów.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska zatytułowana „Wpływ kolei linowych na strukturę ruchu turystycznego w Tatrach” wykonana przez mgr Joannę Hibner pod kierunkiem dr hab. Jarosława Balona i dr Joanny Więclaw-Michniewskiej (promotor pomocniczy) w Zakładzie Geografii Fizycznej Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego poświęcona jest sygnalizowanej wyżej problematyce. Głównym celem badawczym recenzowanej rozprawy było scharakteryzowanie i określenie rozkładu przestrzennego, czasowego oraz jakościowego ruchu turystycznego w bezpośrednim sąsiedztwie kolejek linowych na Kasprowy Wierch oraz do Łomnickiego Stawu. Autorka uszczegółowiła ten cel stawiając siedem hipotez badawczych. Zarysowują one główne wątki pracy, jednak ich waga jest nierówna (np. z pierwsza z hipotez odnosi się wyłącznie do jednego z obszarów badawczych – Kasprowego Wierchu), kolejność dyskusyjna, a zakres częściowo zbieżny. Najważniejsza wydaje się hipoteza podana jako czwarta z kolei, zgodnie z którą „funkcjonowanie kolejek modyfikuje rozkład przestrzenny, czasowy i jakościowy ruchu turystycznego w sąsiedztwie kolejek”. Czytelnik musi się jednak domyślić, że autorka odnosi to twierdzenie wyłącznie do swoich obszarów badawczych, czyli do otoczenia górnych stacji kolejek.

Tekst pracy ma 218 stron, a całość – wraz ze spisami i załącznikami – 255 stron. Rozprawę podzielono na dziesięć rozdziałów (w tym numerowany wstęp i wnioski), dzielonych dalej na podrozdziały. Spis cytowanych prac obejmuje 211 pozycji, w większości polsko- lub angielskojęzycznych. Co ważne ze względu na obszar badań, uwzględniono też publikacje w języku słowackim. Dobór cytowanych pozycji świadczy o tym, że Autorka dobrze orientuje się w tematyce oceny preferencji turystów oraz monitoringu ich zachowań, ma też szczegółową

wiedzę na temat stanu badań środowiska przyrodniczego i zmian związanych z turystyką na obszarze Tatr. Integralną część rozprawy stanowi dziesięć załączników, zawierających raporty pomiarowe, kwestionariusze ankiet, przykładowe rozkłady dobowe natężenia ruchu turystycznego oraz wyniki testów statystycznych dla badań sondażowych.

Tytuł rozprawy, „Wpływ kolei linowych na strukturę ruchu turystycznego w Tatrach”, jest zwięzły i precyzyjny. Układ rozprawy jest logiczny, a tytuły poszczególnych rozdziałów tworzą spójną całość. We wstępie (1.) przedstawiono przesłanki wyboru tematu i cel pracy. W rozdziale 2. lapidarnie opisano stan badań nad wpływem turystyki na środowisko przyrodnicze oraz zarządzaniem ruchem turystycznym. Rozdział ten jest nieco chaotyczny – informacje odnoszące się do terenu badań pomieszczone są z doniesieniami o bardziej generalnym charakterze. Podrozdział 2.1 (Zagrożenia dla środowiska przyrodniczego związane z uprawianiem turystyki) ma bardzo ogólny tytuł, tymczasem zawiera głównie odniesienia do sytuacji na obszarach badawczych (z których charakterystyką czytelnik nie miał jeszcze szans się zapoznać, jest ona bowiem przedmiotem rozdziałów 4. i 5.). W podrozdziale 2.2 czytelnik najpierw zapoznany zostaje z charakterystyką ruchu turystycznego na obszarze badań, a dopiero później z informacjami przedstawiającymi stan badań z zakresu zarządzania i monitoringu ruchu turystycznego. Rozdział 3. poświęcono omówieniu metod badawczych zastosowanych w pracy. Rozdział 4. zawiera charakterystykę obszarów badawczych. Jej część (przyrodnicze uwarunkowania rozwoju turystyki) została jednak wydzielona jako rozdział 5. Zarówno ze względu na tematykę, jak i stosunkowo niewielką objętość, rozdział 5. z powodzeniem mógłby stanowić część rozdziału 4. (jako podrozdział 4.2). Rozdziały 6., 7. i 8. obejmują wyniki badań, a ich układ i wewnętrzna struktura nie budzi zastrzeżeń. Rozdział 9. odnosi rezultaty uzyskane przez Autorkę do innych badań. Ze względu na niewielkie rozmiary podrozdziały 9.1 – 9.4 mogłyby zostać połączone w jeden. Z kolei tytuł podrozdziału 9.5. budzi wątpliwości natury językowej; wydaje się, że sformułowanie „mocne strony i ograniczenia pracy” precyzyjniej oddawałoby jego treść (nie mogę się też oprzeć subiektywnemu wrażeniu, że autorowi nie wypada wychwalać zalet pracy – może natomiast, a nawet powinien, wskazać jej mocne strony). Rozdział 10. zawiera wnioski. Tytuł podrozdziału 10.1 (wnioski o charakterze ogólnym i porównawczym) nie jest dla mnie jasny, podobnie jak rozdzielenie dwóch podrozdziałów wypunktowujących wnioski weryfikacją hipotez badawczych (10.2). Na pochwałę zasługuje zakończenie pracy zaleceniami o charakterze aplikacyjnym, niesłusznie jednak nazwano je „wnioskami”. Układ rozdziału 10. mógłby zatem przedstawiać się następująco: weryfikacja hipotez badawczych, wnioski, zalecenia aplikacyjne.

Oceniając merytoryczny charakter pracy należy podkreślić, iż Autorka podjęła problem o dużym znaczeniu, a postawione sobie zadanie zrealizowała w sposób w pełni zadowalający.

Za mocne strony pracy uważam jej szczegółowość i wieloaspektowość. Wyrażają się one zastosowaniem szerokiego spektrum technik pomiaru ruchu turystycznego oraz relatywnie długim cyklem badawczym. Co stosunkowo rzadko spotykane, w pracy uwzględniono zarówno sezon letni jak i zimowy. Przyjęte rozwiązania metodyczne pozwoliły na kompleksową charakterystykę ruchu turystycznego. Możliwość porównania wyników uzyskanych przy zastosowaniu różnych metod oraz narzędzi ma duże znaczenie dla dalszego rozwoju metodyki pomiarów ruchu turystycznego. Z kolei fakt, że badaniami objęto obszary położone w bezpośrednim otoczeniu dwóch tatrzańskich kolei linowych położonych w różnych krajach i w obrębie dwóch różnych obszarów chronionych dostarcza cennych informacji pozwalających na całościowe spojrzenie na problem zarządzania ruchem turystycznym w Tatrach.

Recenzowana praca jest kopalnią szczegółowych danych dotyczących wykorzystania kolei linowych oraz motywacji i zachowań turystów górskich. W związku z różnym stopniem rozpoznania problemu w rejonie Kasprowego Wierchu i Łomnickiego Stawu w każdym z obszarów prowadzono różne badania. W przypadku Kasprowego Wierchu Autorka w dużym stopniu wykorzystwała dane i wyniki pozyskane w ramach projektu „Monitoring Ruchu Turystycznego w Tatrzańskim Parku Narodowym – studium pilotażowe Kasprowy Wierch 2014”, w którego realizacji uczestniczyła. Dla Łomnickiego Stawu podobny zestaw badań (pomiar manualny, pomiar automatyczny, obserwacja terenowa, badanie sondażowe letnie) przeprowadziła już samodzielnie. Badanie sondażowe zimowe zostało przeprowadzone w obu ośrodkach specjalnie na potrzeby niniejszej rozprawy. Duże zróżnicowanie analizowanego materiału badawczego wynikało też z charakteru danych o ruchu turystycznym gromadzonych i udostępnionych Autorce przez zarządzających oboma obszarami chronionymi oraz kolejami linowymi. W przypadku Kasprowego Wierchu dodatkowe, ciekawe dane stanowiły nagrania z kamery umieszczonej na dachu górnej stacji kolejki, pozyskane dla kilku (14-18) dni sierpnia 2013. Poszczególne źródła danych oraz ich cechy zostały szczegółowo opisane w rozdziale 3. W celu ułatwienia czytelnikowi odnalezienia się z gąszczu informacji sugeruję, aby w ewentualnej przyszłej publikacji informacje te zestawzić również w formie tabelarycznej, co pozwoli łatwiej wychwycić podobieństwa i różnice (w tym również czasowe) w materiale dostępnym dla obu terenów badawczych.

Pozyskane dane wykorzystano dla przeprowadzenia kilkunastu analiz porównawczych. Obejmowały one analizy dziennego i dobowego natężenia ruchu turystycznego, przestrzennego rozkładu ruchu turystycznego, wpływu warunków meteorologicznych na ruch turystyczny oraz

postrzegania natężenia ruchu turystycznego przez samych turystów. Autorka dokonała również charakterystyki społeczno-demograficznej turystów i przeprowadziła analizy opinii na temat ośrodków narciarskich, motywacji oraz doświadczenia górskiego. Dokonała również segmentacji turystów letnich i zimowych na podstawie ich motywacji. Czternaście analiz obejmujących wskazany wyżej zakres dotyczyło obu obszarów badawczych. Kolejne cztery miały charakter uzupełniający i wykorzystywały dodatkowe dane pozyskane nad Łomnickim Stawem (opinie, motywacje oraz doświadczenie turystów) i w rejonie Kasprowego Wierchu (chwilowa gęstość i natężenie ruchu turystycznego). Sposób realizacji wymienionych wyżej analiz nie budzi zastrzeżeń, szczegółowość opisu niektórych podjętych działań mogłaby być większa. Jakie konkretnie migratory zastosowano do pomiarów? W jakich dniach prowadzono badania sondażowe? Jaki był klucz doboru respondentów? W jakich językach realizowano badania sondażowe (do pracy dołączono polską wersję kwestionariuszy, jednak wyniki sugerują, że wersji językowych było więcej)? W tabelach 5. i 6. nie podano poziomów istotności dla prezentowanych tam korelacji Pearsona. Liczne (spis rycin liczy 169 pozycji) wykresy i mapy dobrze dokumentują uzyskane wyniki i ułatwiają ich percepcję. Autorka nie uniknęła jednak drobnych błędów. W kilku przypadkach (np. tam, gdzie zastosowano podział wg typów turystów) wyniki dla $n < 100$ prezentowane są w procentach. Rozumiem, że takie rozwiązanie zastosowano dla umożliwienia porównań z grupami, dla których zbiorów danych był większy, co do zasady jednak nie jest ono poprawne. Mapy w załącznikach 5, 6, 7 i 8 nie są czytelne ze względu na zbyt mały rozmiar.

Zakres zgromadzonych danych oraz liczba wykonanych analiz są imponujące, nie zostały jednak przez Autorkę w pełni wykorzystane. Szczegółowość pracy, przywoływana wyżej jako zaleta, jest jednocześnie jej wadą, nie zostawia bowiem miejsca na próbę generalizacji uzyskanych wyników. Słabą stroną pracy jest również jej dość płytkie osadzenie w teorii badań nad wykorzystaniem przyrody na potrzeby turystyki. Dobrze widać to w rozdziale prezentującym stan badań (2.). W rozdziale tym szczegółowo omówiono metody badań monitoringowych oraz problem typologii ruchu turystycznego, ale nadrzędnej kwestii zarządzania turystyką w obszarach chronionych poświęcono niecałe dwie strony tekstu (z czego większość nawiązuje do sytuacji na obszarze badań, na charakterystykę której przewidziano przecież w pracy rozdziały 4. i 5.). Podobnie w dyskusji (rozdział 9.), Autorka porównuje uzyskane wyniki z innymi badaniami zrealizowanymi w Tatrach oraz na obszarach górskich o zbliżonym charakterze, nie nawiązuje jednak do kwestii zarządzania obszarem chronionym na poziomie bardziej ogólnym. Uważam, że tak solidnie i szczegółowo przeprowadzone badania zasługują nie tylko na ich lokalne wykorzystanie, ale też na wprowadzenie do światowego

obiegu naukowego. Wymaga to umiejętności wykazania ich znaczenia w nieco szerszym kontekście. Wskazany niedostatek pracy wydaje się jednak wynikać przede wszystkim z twórczej skromności Autorki, co na etapie przewodu doktorskiego uznać należy za stan naturalny.

Oceniając pracę pod względem formalnym, należy podkreślić, że jest napisana starannie i łatwym w odbiorze językiem. Jest to tym ważniejsze, że zachowanie przejrzystości opisu w odniesieniu do dwóch obszarów badawczych oraz dużej liczby zróżnicowanych badań stanowiło niemałe wyzwanie. Mocną stroną pracy jest też jej staranna szata graficzna.

Oceniana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną mgr Joanny Hibner i dowodzi, że posiada ona umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wskazane uchybienia oraz moje uwagi dyskusyjne nie podważają wysokiej wartości merytorycznej ocenianej pracy. Doktorantka w pełni zrealizowała postawione sobie cele oraz potwierdziła postawione tezy. Posługując się szerokim wachlarzem metod terenowych i kameralnych scharakteryzowała natężenie ruchu turystycznego w bezpośrednim otoczeniu górnej stacji kolei linowej na Kasprowy Wierch oraz górnej stacji kolei linowej do Łomnickiego Stawu. Przeprowadziła szereg analiz porównawczych, uwzględniając zarówno dynamikę ruchu turystycznego jak i jego rozkład przestrzenny. Na podstawie danych pozyskanych w badaniach sondażowych dokonała typologii turystów letnich oraz użytkowników tras narciarskich w w sezonie zimowym. Oceniana rozprawa doktorska jest, według mojej wiedzy, pierwszym w Polsce tak kompleksowym opracowaniem poświęconym monitoringowi ruchu turystycznego na obszarach przyrodniczo cennych. Na szczególne podkreślenie zasługuje jej walor aplikacyjny. Bez wątpienia stanowi ona ważny krok w kierunku lepszego zrozumienia potrzeb i zachowań turystów. Wykorzystanie wyników badań prezentowanych w niniejszej rozprawie ma szansę usprawnić zarządzanie ruchem turystycznym na wyjątkowo popularnych wśród turystów, a jednocześnie bardzo wrażliwych na ich presję obszarach.

W związku z powyższym wyrażam przekonanie, że rozprawa mgr Joanny Hibner pt. „Wpływ kolei linowych na strukturę ruchu turystycznego” wykonana pod opieką dr hab. Jarosława Balona oraz dr Joanny Więclaw-Michniewskiej jako promotora pomocniczego **spełnia formalne wymagania stawiane pracy doktorskiej** w myśl Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 65, poz. 505, z dnia 16 kwietnia 2003 roku z późniejszymi zmianami). Proszę zatem Radę Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie o dopuszczenie Pani mgr Joanny Hibner do dalszych etapów przewodu doktorskiego.